

Hvordan er det, det foregår?

I *Ventetid*, en "tankebog" af den svenske forfatter Göran Tunström, hvor han fortæller stort og småt om alt hvad der har været med til at danne ham som person og som forfatter, er der en lille beretning som jeg ofte vender tilbage til, når jeg tænker over hvad det vil sige at holde levende, begejstrende friskole.

Tunström skriver:

*Måske var jeg seks år, min mor var bortrejst og skulle komme hjem med middagstoget. Da fik min far den idé at vi skulle tage en taxa til Rottneros, stationen fem kilometer syd for Sunne, og møde hende der. Men hvorfor? spurgte jeg.
– For at overraske hende! for at hun skal sige: Men hvad i alverden! Det var så smukt et ord! Det var en gave! Det lyste – bogstaveligt – alle den forsommerdags stenbræk og mælkebøtter på kirkebakken op, og jeg prøver – eller rettere: jeg er nødt til i den gaves navn – i mine tekster – at tage en taxa til stationen lige inden for at overraske læseren og, hvilket ikke er mindre vigtigt, mig selv.*

Overraske, forundre, overrumple, forbavse, forbløffe – mere eller mindre overlappende synonyme som alle betegner en tilstand i sindet, et moment hvor verden forandres, og nye horisonter åbner sig. (Selvfølgelig kan begreberne bruges i anvendelse over for negative fænomener: *Jeg blev overrasket over hvor hårdt han slog, hun var forbløffet over at han var så dum, osv.* men det er ikke mit anliggende her).

Det er karakteristisk for den gode overraskelse at den forudsætter en meget høj grad af tillid og tryghed. I børneskolen kan man udsætte eleverne for et væld af overraskelser og forbløffende oplevelser, men de vil falde til jorden eller volde mere skade end gavn hvis ikke ungerne har en dybtstikkende tillid og tiltro til de voksne, lærere, pædagoger, forældre, der præsenterer dem for det "mærkelige".

På min gamle skole opretholdt man i mere end 125 år en 3-dages uge for de mindste klasser, det vil sige at først fra 4. klasse gik man i skole hver dag.

Så længe der kunne findes voksne i hjemmene om dagen, gav det en fremragende hverdag for små børn, men det er længe siden, og det var også mange penge dengang...

Da vores datter begyndte i 4. klasse og dermed skulle i skole hver dag, kom hun hjem en eftermiddag og sagde med lys i øjnene: – Åh, jeg elsker tirsdage og torsdage. – Hvorfor nu det? spurgte jeg. – Fordi man ved aldrig hvad der sker!

Og sådan var det faktisk. De to dage, hvor de små var hjemme eller i diverse dagplejeforanstaltninger, som var ved at vinde indpas, havde de 35-40 børn i 10-14 års alderen skolen og 4-5 lærere for sig selv. Der var plads nok og tid nok og alt kunne lade sig gøre. Morgensangen kunne strækkes i flere halve timer hvis der pludselig gik "min yndlingsang" i det. En udflugt til skoven eller stranden kunne lynhurtigt etableres, måske spillede man teater hele dagen i grupper på tværs af alle aldre, måske spillede man fodbold eller byggede huler eller lavede mad eller..... Man ved aldrig hvad der sker! Der var overraskelse

på overraskelse. *Men hvad i alverden!* kunne børnene sige. Og det havde som selvfølgelig baggrund at børnene var glade for at gå i skole og fuldstændig sikre på at deres lærere ville dem alle det godt. Så simpelt og så svært.

(I en anden sammenhæng burde man her diskutere hvordan det skal gå, når man nu på ny vil forsøge at inkludere alle børn i almindelige skoleklasser. Også alle de børn der hader overraskelser og overrumplinger, og jeg har mødt mange i årenes løb, børn som har fået det så meget bedre når de kom hen i en klasse hvor man *altid* ved hvad der skal ske.)

Det var så lige at begynde med det sværeste: at være med til at skabe den dybtstikkende tillid og tryghed som gør overraskelsen, forbavselsen til noget stort og vidunderligt i dagligdagen. (Og samtidig sørge for at der er små, sikre oaser med rolige voksne der ikke pludselig klæder sig ud eller springer badut, men stille siger: - tag det roligt. Alt er lige som det plejer.)

Næste punkt er heller ikke så let, men det er bidende nødvendigt at tage fat på, og jeg kan ikke se mange steder ud over de frie skoler der vil have muligheden for at tage ordentlig greb om problemet.

Vi skal have gjort op med hele væksttænkningen, en tænkning som har ædt sig ind, næsten som om den var naturskabt, på alle planer i vores samfund.

Alle politikere har det med i deres aftenbøn som en selvfølge: Oh, du store BNP, gid du må vokse, vokse for evigt. – Der bliver ikke stillet spørgsmålstejn ved væksten; den er bare god, den skal vi ha' mere af. Det er vel også godt at en skole vokser, får flere elever, idrætshal, musikanlæg, bærbare, instrumenter, værktøj, kostumer, lærere, pædagoger, resultater, Pisa-diplomer, testtal i vækst, flere elever, flere timer, bedre pisatal, opad på stigen, flere på gymnasiet, flere, mere, bedre, større, rigere. Stram skruen.

Stram skruen!

Det er vel også godt?

– Det kan ikke blive værre!

I forhold til en folkeskole, som altid har været underlagt skiftende flertals holdninger og indskydelser, har de frie skoler kunnet virke som enklaver for alternative måder at se tilværelsen på og især som alternative måder at oplive, oplyse og danne på. Som Tunström skriver et sted: – det er ikke vigtigt hvordan det *går*, men hvordan det *foregår*.

Det er ikke resultatet efter eksamen eller efter Pisatesten, alt det der kan skrives på hjemmesiden og på elevens CV, der betyder noget i forhold til dannelse og egentlig viden, men er vi først i vækstens vold handler det kun om at opnå sammenlignelige tal og begreber.

I den frie børneskole må vi søge at fastholde retten til og muligheden for at være langsomme og omhyggelige, dvs. vi skal være yderst opmærksomme på hvordan tingene *foregår*.

Den tidligere landstræner i fodbold, Sepp Piontek, udtalte engang at han ikke ville spille tid på det nipsede hæl-og-tå-fodbold (med tydelig adresse til Michael Laudrup), når nu det eneste folk kan huske er resultatet og hvem der vinder VM og OL og diverse andre mesterskaber. "Folk husker kun vinderen," sagde han. Husker hvordan det går. Det er et menneskesyn og et livssyn som der

formodentlig er mange der deler, også mange forældre, også mange lærere, og som derfor indretter deres skoler efter det. Karakteren, resultatet, hvordan det går.

Men vi andre behøver vel ikke lade os kyse af at vi er forskellige, så længe vi kan lave en skolehverdag hvor vi først og fremmest interesserer os for hvordan det foregår.

HVORDAN DET FOREGIK

Hvis vi nu lige ser på Danmarks første scoring ved VM, 2002. Tomasson lægger en smuk stikning til Grønkjær som tager to hurtige træk mod baglinjen, smækker bolden indover, hvor Tomasson er rykket og parat til skævvridning af hele kroppen for at få den bold op i nettet. Sådan. Simpelt! – Simpelt?

Enhver der har spillet fodbold, om det var som 7, 14 eller 51-årig, mærker den situation direkte i kroppen. Alle har tænkt den, villet den. Villet den så meget at det blev forkrampet, hvor det skulle være så - simpelt.

Her blev den tænkt og udført i et glidende moment. Så smukt og æstetisk tilfredsstillende, så selv brøleberne på lægterne, der ikke aner hvad ordet æstetik betyder, sætter turbo på brølet. De ser drømmen om fodbold bragt til opfyldelse. Det er ikke bare et mål; det er ikke bare Danmark foran 1-0 i en konkurrence. Det er en levendegørelse af det ideelle samarbejde, som alle tidligere og nuværende fodboldspillere har i kroppen. Det kan lade sig gøre. Det lod sig gøre.

Derfor brølet fra lægterne. Derfor brølet i operaen i Milano, når den svære arie synges "legende let", eller i arenaen når matadoren gør sit arbejde færdigt med værdighed og skønhed, eller ved festivalen når rockguitaristen føjer dybde og ny følelse ind i soloen fra det gammelkendte hit.

Aficionados af alle slags mærker i kroppen hvad der er på færde. De kan måske ikke stave til æstetik; de brækker sig måske over ordet "skønhed", men de ved godt når det "skønne" viser sig, og de ved at påskønne det. Og følelsen er vel aldrig stærkere end der hvor det også handler om konkurrence.

Men hvis det kun var det – konkurrence, så kunne vi lige så godt bede de to hold om at slå søm i en eller anden bjælke eller kyle en sten ad Pommern til og så måle afstanden til Pommern.

Det ville vi ikke snakke ret længe om i min familie, men Tomassons aflevering til Grønkjær, det hurtige ryk og efterfølgende scoring. Det sidder dybt i kroppen. Det er sådan det foregår.

Jeg kan huske Tomassons stikning og Grønkjærs ryk på venstrefløjten der førte til målet. 1-0. Hvem der vandt VM det år, det husker jeg ikke. Det gør Sepp Piontek nok.

Mange friskolefolk vil have oplevet samtaler med forældre som oprindeligt var dybt skeptiske, men siden gav sig og indrømmede at nok kunne deres skepsis

med hensyn til resultat og karakterer være berettiget, men noget andet var kommet til at fylde meget mere: – den måde tingene var foregået på.

At børnene blev taget imod om morgenen, at morgensangen var en stund for fordybelse og fællesskab og dannelse, at legen var et integreret element i alle timer, at glæden ved at være sammen var den naturlige løftestang for det fælles ansvar.

Og med det fælles ansvar for skolens hverdag, fulgte også som noget naturligt det mere omfattende blik på klodens skæbne, og bevidstheden om at enhver form for vækst, der forudsætter øget pres på naturen, må erstattes af en form for vækst der ikke kræver ressourcer af materiel art.

To måder at forstå verden på:

Den horisontale: *hvor det meste drejer sig om at navigere i tidens strøm i forhold til her-og-nu-fornødenheder, det politiske i bred forstand, kynismen i det taktiske spil, kommunikation og nyheder. Den evindelige vækst som udtryk for succes og velstand. Den "maskuline" tilgang i krigen, kampen, konkurrencen.*

Den vertikale: *hvor man søger et ståsted i tidens strøm, hvor det drejer sig om at begribe følelsens rod og dybde. Hvor nøglebegreberne er tyngde og fylde, hvor gentagelse, tradition, ritual er den sikre bund under alt det der pludselig kan finde sted. Væksten er "kun" kvalitativ, men energien til gengæld vedvarende.*

Grundtvigs smukkeste pædagogiske udsagn lyder: *"Forstand er ikke andet end en følelse der bliver sig selv klar, og det bliver den kun ved at afprøve sig i en tilsvarende gerning."*

Vi skal give tid til følelsens udvikling og forankring i *"tilsvarende gerning"*, åbne rummet for den poetiske vinkel på tilværelsen, så forstanden, når dens tid kommer, er et resultat af omhyggelig søgen efter følelsens klarhed.

Rækkefølgen er uomgængelig; man kan ikke stable forstand på forstand.

Forstand bliver det først når følelsen klargøres ved at se sig selv udfoldet i forhold til andre, i forhold til naturen, i forhold til værket, i en gerning.

Er man først der, kan man ikke længere godvilligt deltage i den evindelige vækstbestræbelse, udhulingen af kommende slægters naturgrundlag, ødelæggelsen af livsbetingelser for hav- og landdyr.

Vi skal genopdage og genopdyrke det lavmælte sprog som man kan opleve under den gode samtale der ikke skal føre til nogen konklusion, som børn bruger når de leger godt, som den sikre lærer kan bruge for at tjene den gode historie. Vi skal betjene os af det rige sprog der giver os lod og del i *"den dybe historie"*, den historie der forbinder os med alt liv på kloden og fortæller os at det er livet selv der er *"helligt"*, ikke en livsform eller en periode eller en tanke. Det er det vi skal bruge sproget til, og mens vi nøje overvejer hvordan det skal foregå, så aner vi ikke hvad der kan ske.

Erik Lyng

Forfatter og tidligere friskolelærer, måske.

Artiklen har været bragt i Gudenådalens Friskoles 25 års jubilæumsskrift fra i år.